

do konca osemdesiatych rokov a súčasnosť. V kontexte celkového hodnotenia autor vyjadril názor, že „napriek rozporuplnosti a niekedy aj protikladnosti tejto sociálnej etiky, napriek jej negatívam, ktoré sú obsiahnuté v celom jej vývoji, je možné konštatovať, že sociálne etická problematika má svoje trvalé miesto v slovenskej evanjelickej filozofii a teológii“. Vo všeobecnosti však „... možno doterajší vývoj slovenskej evanjelickej sociálnej etiky hodnotiť ako pozitívny príspevok k rozvoju Slovenska a slovenského národa ako celku“ (s. 140).

Gluchmanovu prácu možno považovať za významný príspevok, za priekopnícky čin pri skúmaní dejín slovenského filozofického a etického myslenia v 20. storočí.

Theodor Hudeček

PhDr. Theodor Hudeček
Katedra filozofie FF UP JŠ
ul. 17. nov. č. 1
081 16 Prešov

POLOŽENÉ ZÁKLADY NACIOLÓGIE

ŠTEFAN POLAKOVIČ: Čo je národné bytie? Hamilton, Ont. Kanada, Zahraničná Matica slovenská 1982, s. 200

Štefan Polakovič, slovenský filozof, ktorý značnú časť života prežil v emigrácii v Južnej Amerike, podstatnú časť svojho rozsiahleho diela venoval problematike slovenského národa. Postupne pri riešení parciálnych páľčivých problémov národa, hoci zemepisne vzdialeného, ale vnútorne veľmi blízkeho, začal rozpracovávať všeobecnú teóriu národa, ktorú sám pracovne nazval *naciológiou*. Jej doteraz najdetailnejšie rozpracovanie v podobe relatívne ucelenej teórie nachádzame v recenzovanej knižke *Čo je národné bytie?*

Kniha je rozdelená do šiestich hláv, z nich každá tvorí ucelenú úvahu, pojednávajúcu o parciálnych základných problémoch, nosných prvkoch naciológie.

Základnou premisou autorových úvah je existencia národa ako nezameniteľnej duchovnej entity, „pneumatickej“ (=duchovnej) „bytosti“, skutočnej individuality. Jeho základnými znakmi sú jednota (s územnou celistvosťou, rečou), autenticnosťou a dobrom ako hodnotou.

Národ má svoje etnické korene, tu autor kategoricky odmieta ideu anglosaských teoretikov národa (E. Gellner, B. Anderson, K. Deutsch) – tzv. nation-builders – o možnosti kreovania národov na základe deklarovanej dobrej vôle jednotlivcov. Za základ pre výstavbu vyššej duchovnej pospolitosti, t.j. národa, pokladá výlučne etnicitu. Bez tohto základu nemôže vzniknúť národ, bez ohľadu na akýkoľvek stupeň dobrej vôle ľudí. Teória „melting pot“ – taviaceho kotlíka, v ktorom sa z príslušníkov rôznych národov, rás, ľudí, v ktorých sú zakódované rôzne kultúry, „vykreje“ nový národ, považuje za nezmyselné, za nepochopenie toho, čo vlastne národ je, alebo priamo za ignoranciu. Preto pojmy „národ USA“, „národ Kanady“, „národ Austrálie“, „národ Bolívie“, atď. považuje za prázdne, tu možno hovoriť len o ľuďoch. Hlavným dôvodom jeho postoja je chápanie princípu existencie národa, ktorý je duchovného rázu. Autor uznáva, že nedokáže pomenovať tú podobu duchovného, ktorá je princípom existencie národa, avšak všetky dostupné argumenty, prejavy existencie národa, dokazujú, že podstatou národa ako duchovnej entity je duchovné.

Národná identita, problém v poslednom čase často pertraktovaný z rôznych aspektov na rôznej úrovni – od akademickej, cez umeleckú, od úvah praktického života, až po politickú –

nachádza významný priestor aj u Polakoviča. „Národná totožnosť je jednota bytia so sebou samým“, jej znaky popisali už viaceré generácie teoretikov národa a od prípadu k prípadu sa podstatne nelíšia. Spravidla sa uvádzajú: reč, územie, zvyky, náboženstvo, pocit spolupatričnosti, dejiny, tradície, kultúra, umenie a tiež pokrvné príbuzenstvo a rasa. Autor súhlasí s takýmto vymedzením znakov, nehodlá však pri nich zostať pri určovaní podstaty národa. Plne korešpondujú so svojím idealistickým zameraním dospieva k záveru, že „národy sú osobami v zmysle jednoznačnom, lebo sú 'hypostázami' duchovnej prirodzenosti“. Národ je pravou individualitou, nemožno ho nazvať spoločnosťou ani žiadnym združením ľudí, pretože to by podľa autora znamenalo implicitné pripustenie existencie národa na základe dohody. Teórie tohto typu pochádzajú od J.-J. Rousseaua, ktorý však v duchu francúzskej tradície stotožňoval národ a štát. V tejto súvislosti Polakovič pripomína, že práve stotožňovanie národa so štátom je príčinou vzájomného nepochopenia sa a diskrepancií medzi francúzskymi a anglosaskými teoretikmi na jednej strane a ostatnými európskymi teoretikmi na strane druhej v otázke ponímania štátu a národa, národného štátu.

Rousseauova idea sociálneho kontraktu je otvorením cesty pre teórie nation-building, tvorenia národov bez základných predpokladov vzniku národa, bez etnických koreňov, bez dejín, bez jednotiacieho duchovného princípu. Polakovič hovorí síce o ceste k „národnému sebauskutočneniu“, ktorá má etapový charakter, dôrazne však pripomína, že pred jej nastúpením musí existovať základný predpoklad vzniku národa – etnický koreň. Predpokladá, že jestvuje niečo ako „predmyslený kódex“, spravujúci vytváranie národov z potenciálneho stavu („zo stavu mohutnosti“) do „sebauskutočnenej pneumatickej“ bytosti – do národa. Zdá sa, že predpokladá akési pred-určenie existencie národa v duchovnej sfére, ktoré sa v závislosti od priaznivosti podmienok môže, ale nemusí realizovať, a to v rôznych časových obdobiach. V tomto zmysle uznáva historicitu národa, t.j. vznik z etnického základu, jeho jestvovanie v histórii, ale i jeho zánik. Sú potenciálne národy, ktoré sa – zatiaľ, nemajúc podmienky – nedokážu vymaniť z etnického, nedokážu urobiť rozhodujúci krok k národnému. Sú i spoločenstvá, ktoré sa deklarujú ako národy, avšak postrádajú základné charakteristiky národa, sú Deutschovými tzv. „melting pots“, z ktorých ale žiaden národ nevzide.

Takýmto spoločenstvám totiž chýba „národný duch“, „opravdivá entelecheia určitej národnej bytosti“, vcelku nepochopiteľnej, pretože neprístupnej našim úvahám.

Práve v tejto časti je najvýraznejší metafyzický základ Polakovičovej naciológie. Hlboko zainteresovaný na osudoch vlastného národa v národe vidí Boha. Cez národ smeruje človek k Bohu, v národe a cez národ sa človek plne realizuje, len takto môže dospieť k uskutočneniu vyššieho poslania, poslania Božieho. Národ je preňho tajomnou bytosťou, umožňujúcou človeku zakotviť v tomto živote, nájsť pevný bod, zmysel svojho života. Pochopením role národa pozná samotného Boha. Polakovič ako hlboko veriaci človek takto v naciológii organicky spojil dve najvyššie hodnoty svojho hodnotového rebríčka – Boha a národ. Autor v knihe *Čo je národ* otázky skôr nastoľuje, ako rieši. Je ich mnoho a ich naliehavosť hovorí o ich zložitosti, nejednoduchom hľadaní odpovedí na ne – predovšetkým v sfére racionálnej. Riešenie, ku ktorému dospel, nachádza svoje vyjadrenie za hranicami racionálna. Je to tajomno, neuchopiteľno, ale je podstatou komplikovaného problému zvaného národ, sprevádzajúceho bytie človeka tu na Zemi práve v bytostne krízových situáciách, keď hľadá sám seba. Polakovič nachádza Boha.

Jana Balážová

Jana Balážová
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR